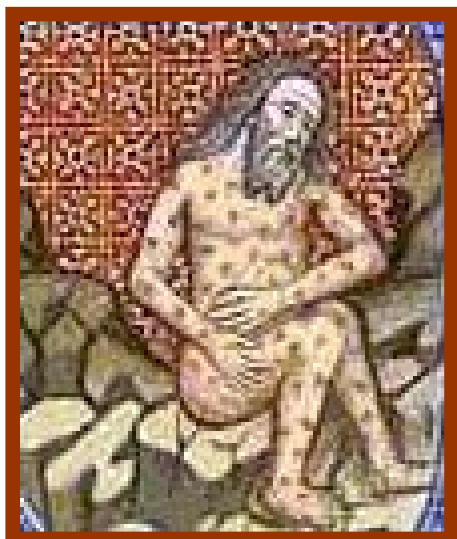

LA POBRESA I LES INSTITUCIONS ASSISTENCIALS A LA BARCELONA MEDIEVAL

L'HOSPITAL DE SANT LLÀTZER

La malaltia més representativa de l'edat mitjana és probablement la lepra i el conjunt de malalties de pell que s'hi confonien. S'han estudiat textos de diverses cultures orientals i s'han pogut observar descripcions d'aquesta malaltia en documents tan antics com el paper Brugsch (2.400 aC). Es té notícia

Leprós a l'edat mitjana, ple de nafres, abandonat per la societat

que diversos pobles de l'Índia patien lepra abans del segle XV aC i al Japó també n'hi havia durant el segle X aC. Del seu origen en aquestes regions no en coneixem gran cosa, però Egipte sempre ha estat considerat el país des d'on aquest mal va arribar al món occidental.

És indiscutible l'existència de lepra a Europa al menys 500 anys aC encara que la seva penetració es va anar produint principalment per les relacions comercials, les campanyes militars, les grans migracions, les peregrinacions i especialment per la tornada dels cavallers que havien anat a Jerusalem a lluitar a la primera creuada, l'any 1099.

El poble hebreu considerava les persones leproses com a "impures" i en no haver-hi possibilitat de guarició eren excloses de la societat per evitar contagis. Establiren unes normes higièniques molt severes, recollides especialment en els capítols 13-15 del llibre del Levític.

Els evangelis utilitzen la paraula rentar o purificar en lloc de curar. A Mt 8, 2-3 un leprós diu a Jesús: “ Senyor, si ho voleu, podeu purificar-me”. Ell li diu: “Ho vull, sigues purificat.” El va curar i el va restituir a la societat.

Jesús cura a un leprós Mt 8, 2-3

Durant l'alta l'edat mitjana la lepra va continuar sent considerada més un signe d'impuresa i de càstig diví, que no pas una malaltia. Des dels primers segles, l'Església en els canons dels concilis (Ancire, 314; Orleans, 459; Lió, 583,) les disposicions dels Sants Pares i diversos sínodes diocesans i provincials, havia promogut la creació d'institucions adients per acollir i alimentar, amb els seus propis recursos, els leprosos.

Generalment, abans que un malalt fos internat, calia fer-li el “ritus d'exclusió” o “funeral en vida”, que consistia a acompanyar-lo a l'església on es confessava i s'estirava damunt d'un drap negre, per simbolitzar que havia mort per al món però naixia per a Déu. Oïa una missa de rèquiem i era acompanyat fins a la casa

de leprosos en processó, mentre s'entonava el càntic "*Libera me, Domine*".

Els bisbes reunits al concili de Lió van alleugerir-ne la situació i els van autoritzar a sortir per captar a la vora dels camins, sempre que anessin tapats de cara, portessin guants i fessin sonar dos bastons o una campaneta, per tal de ser identificats. No podien tocar persones sanes ni menjar amb elles. Els era prohibit entrar als hostals i a les esglésies, encara que hi havia llocs on se'ls permetia oir missa a través d'unes finestretes situades al ras del carrer.

Leprós representat en un manuscrit del segle XIV

A Europa, des de l'any 757 fins a finals del segle XIV la lepra podia ser causa legal de divorci i sovint de pèrdua de tots els béns comuns.

Quan els croats van retornar a les seves llars, després de lluitar a Terra Santa, molts d'ells estaven suposadament afectats per la lepra o per alguna malaltia que s'hi confonia, com la sífilis. Llavors, la valoració moral de la malaltia va canviar: va deixar de ser un càstig diví per esdevenir una malaltia quasi santa. Va sorgir una actitud solidària vers els leprosos i cada vegada foren menys freqüents els “ritus d'exclusió”. Després de Concili Laterà III, el 1179, la lepra ja no va ser motiu de separació obligada de la família.

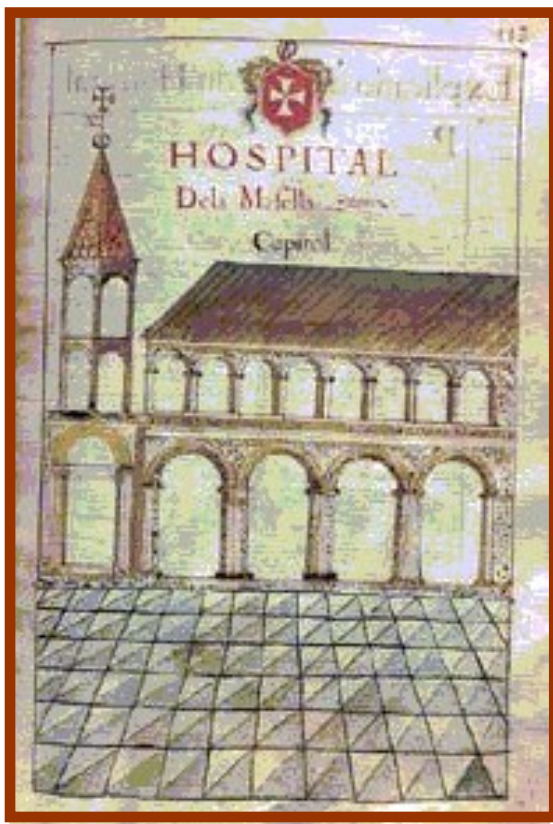

**Arribada de dos leprosos a la porta d'un llatzeret, vers 1250
(Miroir historial. Bib. de l'Arsenal de Paris)**

Si bé des d'abans de les croades ja existien a Jerusalem els monjos de sant Llàtzer, que atenien els leprosos, aquest canvi en la valoració de la malaltia va motivar que vers l'any 1115 s'hi fundés l'Orde Militar

dels Cavallers de Sant Llàtzer, branca escindida de l'Orde dels Hospitalers de Sant Joan, que vivien sota la regla de sant Agustí i que van tenir cura dels malalts leprosos i de la supervisió de les leproseries.

També a Barcelona, com a arreu d'Europa, la lepra i les malalties que s'hi confonien flagel·laren la població durant tota l'edat mitjana. Els bisbes, seguint les instruccions dels sínodes diocesans o provincials, van tenir cura dels leprosos de la ciutat.

Hospital de leprosos de Sant Llàtzer de Barcelona segons el "Llibre de Taula" de 1674 de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona, i la seva capella tal con és en l'actualitat.

Alguns estudiosos dels antics hospitals de Barcelona afirmen que l'Hospital de Sant Llàtzer va ser fundat durant el segle IX, en temps del bisbe Guillem. Sembla que aquesta data, segons les fonts trobades, és mancada de tot fonament. Tot i no poder descartar la possibilitat de l'existència d'una

leproseria abans del segle XII, és durant el pontificat del bisbe Guillem de Torroja, entre els anys 1144 -1171, que té lloc la reforma o fundació de l'hospital de leprosos i que comença a aparèixer en la documentació amb els noms de Casa de Malalts, Casa de Mesells, i ben aviat, també Casa de Santa Maria del Malalts. Aquesta advocació la va prendre de la capella romànica, un dels pocs exemples de romànic que queda a la ciutat, que es va construir a tocar de l'hospital, tal com s'acostumava a fer, per vetllar per la salut espiritual del malalt, perquè la malaltia corporal no tenia cura.

Entre el 1177 i el 1200 apareixen diversos documents en els quals la Casa dels Malalts hi és referida de manera imprecisa. El primer document que, amb certesa, fa referència a l'hospital de leprosos és el testament de Guillem Grony, datat l'any 1200, pel qual llega al seu fill Pere unes propietats situades prop de l'hospital, citat amb el nom de " Domus infirmorum".

L'any 1218, en Bernat d'Olesa i la seva muller Arsenda van fundar un benefici sota advocació de santa Margarida, en un altar manat construir en honor d'aquesta santa. És per això que durant el segle XIII el trobem citat amb el nom d'Hospital de Santa Margarida. El nom d'Hospital de Sant Llätzer, que és el que ha perdurat fins els nostres dies, apareix a partir del 1355 en els índex d'abundosa documentació d'aquell segle. El canvi de nom va ser motivat per la construcció d'un altar a sant Llätzer, patró dels leprosos, a la capella de l'hospital.

Tant l'hospital com la capella, atesa la naturalesa dels acollits, van ser bastits més enllà de les muralles de la ciutat, a l'actual plaça del Pedró, confluència dels carrers de l'Hospital i del Carme, que llavors era en un

lloc aïllat solcat per rierols, a la cruïlla dels camins que sortint de la ciutat per les portes de la Boqueria i Ferrissa menaven al Llobregat.

L'hospital, de fundació episcopal, va ser des del primer moment administrat pel bisbe i el capítol, que delegaven el seu govern en el rector i els administradors. El bisbe Ponç de Gualbes, per disposicions de 1307 i en especial en les Noves Ordinacions de 1326, va establir una reglamentació per la qual, en l'esdevenidor, s'havien de regir el rector, els administradors i els malalts. És a dir, va donar les directius pel govern de l'hospital.

Una beguina assisteix a pobres i malats: miniatura d'un còdex del segle XV (Landesmuseum, Linz, Austria)

Sembla que de bon principi l'hospital era assistit per una comunitat de frares llecs, sans i malalts. També tenim notícia que des de mitjan segle XIV existia prop de l'hospital un resclusatge anomenat, més tard, "Santa Margarida", en el qual vivien unes dones conegudes amb el nom de beguines, beates o dones santes, que es dedicaven a la vida espiritual, però, alhora, acompanyada d'una important vida social, caritativa i fins

i tot apostòlica.

Se les considerava mitjanceres en la mort per la seva dedicació als malalts i moribunds. Formaven part d'una nova forma d'espiritualitat laica que sorgí al nord d'Europa a les darreries del segle XII, al marge de les estructures eclesiàstiques. Les beguines, en un principi, van ser causa de preocupació per la jerarquia eclesiàstica perquè no tenien cap tipus de vinculació institucional, no complien clausura, no feien vots perpetus i podien mantenir el seu patrimoni particular. L'Església va procurar que passessin a l'obediència d'una regla establerta. La comunitat de recluses, que va incrementar el seu patrimoni amb els bens de la noble Brígida Terrera, va optar per l'Orde de Sant Jeroni i van seguir la regla de sant Agustí. El 1475 la comunitat va rebre del papa Sixte IV el breu per fundar el monestir de la plaça del Pedró.

A finals del segle XIV la ciutat exigia una millora de les estructures urbanes, incloses les hospitalàries i es va fer indispensable un nou replantejament dels criteris de l'assistència a malalts i pobres. El Consell de Cent, el Capítol de la Catedral i sobretot el rei Martí l'Humà, van promoure la unió dels establiments assistencials de la ciutat en un de sol, l'Hospital de la Santa Creu.

L'Hospital de Sant Llätzer va ser incorporat a l'hospital general de la ciutat el 27 de juny de 1401, però, atesa la naturalesa dels malalts, l'Hospital de Sant Llätzer va continuar desenvolupant l'acolliment i atenció als leprosos al mateix lloc, encara que en dues ocasions es va intentar traslladar-los a un altre indret. El 1434, se'ls volia portar a un edifici a construir més enllà del Portal Nou i poc després, el 1474, les monges jerònimes, que ocupaven un edifici proper, van sol·licitar a la reina el trasllat dels leprosos a l'Hospital de Sant Maties per tal que aquell edifici

esdevingués propietat de la seva comunitat. Cap de les dues iniciatives no va reeixir i els malalts de lepra van romandre al mateix lloc fins que, l'any 1906, van passar a ocupar l'antiga masia Can Masdéu, als afores de la vila d'Horta.

Can Masdéu a la vila d'Horta vers 1920